

**MUSEUMS AS A FACTOR OF PRESERVING AND POPULARIZATION OF
HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE OF NATIONAL MINORITIES IN
UKRAINE (BY THE EXAMPLE OF SOUTHERN BESSARABIA VILLAGES)**

**МУЗЕЇ ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРІЗАЦІЇ ІСТОРИКО-
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ
(НА ПРИКЛАДІ СІЛ ПІВДЕННОЇ БЕССАРАБІЇ)**

Ірина Татарко

кандидат історичних наук, доцент

E-mail: tatarkoirina01011979@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9381-5193

Дунайський інститут Національного,
Університету «Одеська морська
академія», Україна

Iryna Tatarko

PhD of Historical Science, Associate Professor

E-mail: tatarkoirina01011979@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9381-5193

Danube Institute of the National
University «Odessa Maritime Academy»,
Ukraine

ABSTRACT

The article deals with the museums of villages of Odesa region, in particular Southern Bessarabia, and the characteristics of their main museum expositions and collections. The relevance of the study is to determine the role of museums in preserving the historical and cultural heritage of national minorities in Ukraine. The author states that local intellectuals, namely, educators contributed significantly in the development of museums. The conditions in which the first museums in the villages of Izmail region appeared and developed in the 40-60s of the twentieth century are defined. Considering museums as places of memory, the author highlights the processes of their formation in the villages of Horodne, Krasnoarmiiske, Bolhrad, Suvorove, Krynychne. Their role in the construction and dissemination of the Soviet version of the past of Southern Bessarabia is recognized. The author specifies that in the course of increasing ideological pressure the expositions of the museums were updated as well as mass political information with the population was intensified. Both activities were the instruments of Soviet cultural policy. The ideological component of museums' activities was followed in the themes of exhibitions, lectures, and other events which allowed the authorities to use museums as a means of propaganda. According to archival data, it was allowed to display simultaneously the exhibitions of the history and culture of national minorities of the region alongside with propaganda exhibitions. The paper states that the first folk museums appeared in the Bulgarian villages of Odesa region in the 1950s and 1960s, earlier than in the villages of other ethnic groups living in this region. During studying the current state of museums the author has visited some of them in the villages of Southern Bessarabia and got acquainted with their exhibits. The research proved that the most informative and plentiful in exhibits are the historical and ethnographic museum of the village of Chervonoarmiyske (inhabited by Gagauzes and Bulgarians), the historical and regional museum of the village of Horodne (Bulgarians), the folk ethnographic museum of the village of Zorya (Bulgarians) and the folk ethnographic museum of the village of Vynogradivka (Gagauzes). The 2 mini-museums are in Karakurt village, where several nationalities live such as Albanians, Moldovans, Gagauzes, Bulgarians, Ukrainians, representatives of the Roma nationality, etc. The leading role of museums in the preservation and promotion of the historical and cultural heritage of the region is determined. The main problems of the museum field nowadays are highlighted. The author concludes that museums in the villages of Southern Bessarabia continue to play an extremely important role not only in preserving historical memory, but also in consolidating national minorities in Ukraine and defining their

national identity. The national minorities in Ukraine have become full-fledged citizens, occupied worthy niches in society, and managed to preserve their national identity, culture and traditions by taking care of museums and creating new cultural institutions. Their unity and hard work has advanced this process.

Key words: museums, Bessarabia, Odesa region, historical and cultural heritage, national minorities, Gagauzes, Bulgarians, Albanians, Moldovans, exposition, museum funds.

Постановка проблеми. Одним з актуальних завдань духовного відродження України упродовж років незалежності залишається питання збереження історико-культурної спадщини, яка протягом багатовікової історії українського народу зазнавала значних втрат. Надзвичайно актуальним воно залишається по відношенню до національних меншин (болгар, гагаузів, албанців, молдован та інших), які мешкають на Півдні Бессарабії. Загибель пам'яток спричиняли не лише природні фактори, а й тривалі та жорстокі війни. Їх цілеспрямовано нищили в часи тоталітарного режиму, антирелігійних кампаній; вони гинули від порушення чинного законодавства в застійні часи. Вагоме місце у збереженні й дослідженні історико-культурної спадщини займають музеї, вони є втіленням духовних устремлінь культури, її минулого і сьогодення, виконують функції інституту національної пам'яті, самоідентифікації та ідентифікації національних меншин України у світовому співтоваристві, зберігають історію і культуру народу як частину світового історико-культурного надбання, слугують джерелом інформації та знань, мають величезний виховний потенціал.

Необхідність проведення подібного дослідження обґрунтована, по-перше, слабкою вивченістю проблематики, недостатнім уведенням у науковий обіг джерел. По-друге, науковцями мало уваги приділялось саме аналізу музеїв сіл, де проживають національні меншини. Це обумовило вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення історичного та культурного розвитку багатонаціонального населення Півдня Бессарабії має певні особливості. За часів існування СРСР воно обумовлювалось домінуванням марксистської методології в радянській історичній науці. Деякі аспекти розвитку музейної справи у повоєнний час у цьому регіоні висвітлює В. Дроздов. Він зазначає, що посилення ідеологічного тиску на музейні установи в 1949 – 1952 рр. відбилося на експозиційній роботі музеїв Ізмаїльської області, завдання якої все більше зводилося до висвітлення переваг радянського способу життя (Дроздов, 2022: 49-59).

Упродовж другої половини ХХ ст. увага дослідників полікультурного населення Південно-Західної України зосереджувалась, головним чином, на питанні про історію їх переселення на територію Російської імперії та на окремих розвідках їх суспільного та культурного життя. Отож розвиток музейної справи в селах компактного проживання національних меншин залишалися поза полем досліджень радянських істориків.

Сьогодні існує традиція спеціального вивчення окремих сіл України. В роботах М. Червенкова (Чийшия, 2003: 412), А. Шабашова (Чийшия, 2003: 412), О. Пригаріна (Пригарін, 2002: 88) акцент більше робиться на розкритті історичного шляху поселень та вивченні етнографічного матеріалу і наявна певна інформація про музеї сіл Півдня Бессарабії.

Останнім часом посилюється увага вітчизняних та закордонних вчених і фахівців до вивчення діяльності музейних закладів України й Південної Бессарабії зокрема. Болгарська дослідниця, головний асистент Софійського інституту етнології і фольклористики з етнографічним музеєм при Болгарській академії наук О. Водинчар в своїх роботах велику увагу приділяє музеям Південної Бессарабії. Вона зазначає, що музеї відіграють важливу роль в процесі передачі культурної спадщини наступним поколінням (Водинчар, 2012: 166-186, 2016: 240-255, 2021: 211-219). За ініціативи О. Водинчар 28 вересня 2023 року в інституті відбулася міжнародна конференція «Етнографічні колекції і матеріали з

болгарської народної культури в Україні та Молдові». Музеям сіл Південної Бессарабії у своїх роботах приділили такі фахівці-болгаристи як М. Перелі-Плеханова та О. Водинчар. Їх спільна робота: «Міста пам'яті» присвячена зокрема музею в селі Баннівка Болградського району.

Однак, незважаючи на певний доробок з цієї тематики, зазначена проблема залишається малодослідженою.

Мета дослідження полягає у розкритті специфіки музею як ефективного засобу комплексного збереження та популяризації історико-культурних надбань національних меншин в Україні, а також визначенні основних проблем діяльності музейних закладів. У роботі також зроблена спроба розглянути їх місце в культурній сфері регіону.

Виклад основного матеріалу. Суспільні, політичні та економічні зміни, які відбулися на території Дністро-Прутського межиріччя у другій половині 1940 – 1960-х рр., торкнулися багатьох сфер життя національних меншин Одещини. Такі громадські потрясіння, як Друга світова війна, виведення румунських та німецьких військ з Бессарабії, голод 1946 – 1947 рр., репресії, колективізація не могли не позначитися на духовному житті багатонаціонального краю. Суспільна русифікація та радянська тоталітарна система призвели до значних втрат у процесі функціонування рідної мови – «будівельного матеріалу» національної культури будь-якого етносу. Національні меншини користувалися рідними мовами лише в побуті, що значно обмежувало сферу їх поширення та застосування. Прилучення до надбань науки теж відбувалося через російську мову, що згубно впливало на розвиток поліетнічного населення регіону, збіднювало духовний світ, сковувало, обмежувало самосвідомість.

Проте, були і позитивні зрушення у національному, культурному та освітньому розвитку багатонаціонального населення Ізмаїльської області УРСР повоєнного часу. Взятий радянською владою курс на соціалістичні перетворення передбачав, зокрема, здійснення культурної революції і творення в її ході нової соціалістичної за формою та національної за характером культури. Культурна революція передбачала ліквідацію неграмотності, введення обов'язкової загальної початкової освіти, створення значного прошарку соціалістичної інтелігенції, становлення та розвиток радянської науки, літератури і мистецтва, перемогу соціалістичної ідеології. Реалізація перелічених пунктів сприяла появі в кожному селі радянської інтелігенції, яка підтримувала свою національну культуру. Значна увага радянської влади приділялась розвитку самодіяльної народної творчості. Вона сприяла збереженню мови, фольклорної і етнографічної спадщини народів Південної Бессарабії. Створення професійних і самодіяльних хорових, танцювальних, драматичних та інших багатонаціональних колективів, збереження національної тематики їх репертуару та народного одягу стали основою консолідації кожного етносу. У ці часи спостерігалось зростання культурного та освітнього рівня молоді. Перед владою піднімалися питання пов'язані з духовним розвитком національних меншин. Історія та культура рідного краю стає предметом дослідження та вивчення. Саме в руслі цих перетворень й розпочалася розбудова музейної справи в селах Ізмаїльської області.

Один з перших народних музеїв відкрився на Одещині в селищі Суворове, яке було засноване у 1815 р. вихідцями з болгарських земель, в 1960 р. за ініціати́ви голови селищної ради О. Щербакова влада відкрила красзнавчий музей. У ньому фактично вперше в музейній практиці регіону, з'явилися експонати з історії болгарського переселення на південь Російської імперії. Проте, відповідно до реалій того часу найбільше місце зайняли матеріали про встановлення радянської влади в регіоні та історію заснування місцевого колгоспу (МПА Ф.Р. – 470, Оп. 1, Спр. 22: 52).

Про історію заселення болгарами Подунав'я, їх побут і культуру розповідали матеріали Болградського народного історико-красзнавчого музею, відкритого у 1962 р. До першої експозиції музею входили зброя, прикраси, посуд, предмети побуту. Значна частина матеріалів – книги, документи та фотографії поступили до музею з Болгарії. Спілка

болгарсько-радянської дружби надіслала виставку про визвольну війну 1877 – 1878 рр., праці болгарських політичних діячів і письменників. Фотокопії документів про народного героя Болгарії Л. Желяскова надав Музей революційного руху Болгарії (МПА Ф.Р. – 470, Оп. 1, Спр. 53: 75).

Велику активність у створенні народних музеїв проявили представники місцевої інтелігенції. Так, під керівництвом директора школи с. Городне Болградського району С. Галуцького учні збирали перші експонати для музею. Початок збору експонатів припадає на 1960-і роки. Першими експонатами були предмети допоміжних історичних дисциплін: нумізматики, геральдики, сфрагістики, боністики (Чийшия, 2003: 225). У квітні 2005 року С. Галуцькому присвоєно звання «Почесний житель села».

Великий внесок у розвиток музейної справи с. Городне зробив К. Поглубко. Поряд із експонатами, які відображали матеріальну та духовну культуру болгарського населення, у фондах зберігалися документи, спогади, свідчення селян з історії болгарського народу, краю, села, записаних за методикою К. Поглубко учасниками шкільного історичного гуртка. Особливо йому допомагав учень городненської школи М. Червенков (нині доктор історичних наук). Через від'їзд К. Поглубка і М. Червенкова (виїхав на навчання) та переміщення експонатів музею до різних приміщень в період 1976 до 1982 року музей не працював. У 1982 році в селі була проведена науково-практична конференція, під час якої офіційно відкрито музей. На конференції були представники ОНУ ім. Мечникова – М. Діхан, Академії наук МРСР – М. Червенков, громадськості села. До 1989 року музей не мав окремого приміщення, тому в різні роки розташовувався у школі, приміщеннях дитсадка, заготпункту, в приватному будинку. Тільки в 1989 році музею передано будівлю колишньої сільської ради, в якій він перебуває донині (Чийшия, 2003: 226).

К.О.Поглубко також належить вагомий внесок у справу розбудови при середній школі с. Задунаєвка Арцизького району музею ім. Христо Ботєва, ініціатором утворення якого виступив Г. Апостолов. У музеї розмістилися матеріали про революційну діяльність Христо Ботєва та його перебування в Задунаєвці.

Крім того, в 1971 році в болгарських селах Болградського району Криничне та Нові Трояни при середніх школах були відкриті музейні кімнати. У Криничному – кімната бойової та революційної слави, де розповідалось про участь болгар – жителів села у Татарбунарському повстанні. У с. Нових Троянах існувала кімната В. Леніна та музей «Молода гвардія», де поодинокі були представлені експонати зібрані місцевими жителями (МПА Ф.Р. – 470, Оп. 1, Спр. 59: 34).

Таким чином, вже в 1950 – 1960-х рр. в болгарських селах Одещини, раніше за села інших етносів, які проживали в області, з'явилися перші народні музеї. Незважаючи на те, що їх експозиція несла відбиток тогочасної ідеології, представлені матеріали давали змогу болгарам, вперше за багато десятиліть, наочно ознайомитись з власною історією та зберегти її для нащадків.

Що собою представляють музеї історії та культури національних меншин сьогодні? По-перше, це будівлі, в яких зберігаються, охороняються та експонуються пам'ятки культури. По-друге, це унікальні культурні центри, які найчастіше носять назви «історичний краєзнавчий музей», «історичний етнографічний музей», «етнографічна світлиця», «етнографічний куточок», «Болгарська хата».

Розташовуються музейні колекції в окремих будівлях (Городне, Червоноармійське, Болград, Задунаївка тощо), школах (Криничне, Кірнички), бібліотеках (Каракурт), Будинках культури (Зоря, Каракурт), місцях громадсько-просвітницького та інформаційного характеру.

Одними з найвеликих є музеї сіл Городне та Червоноармійське. За словами працівника музею с. Городне Маї Константинової, сьогодні в музеї у семи виставкових залах зібрано 6000 експонатів, з них понад 80% оригінали. Музей має багате зібрання документів, що відбивають історію села, унікальну колекцію етнографічних експонатів. Його відвідують

делегації з Болгарії, Польщі, Румунії, різні дипломатичні діячі. Протягом року музей проводить понад 240 екскурсій, охоплюючи 2300 – 2400 осіб, з яких дві третини – діти. Екскурсії проводяться за 16 розділами музею.

Потрібно зазначити, що при музеї села Городнє працює етногрупа, яка збирається кожну середу. До неї входять в основному жінки різного віку. Під час зборів етногрупи записуються аудіопісні, спогади жінок та різноманітна інформація, пов'язана з селом. Все це зберігається для нащадків. Також на такі збори приходять школярі, яких залучають до різноманітних майстер-класів: прядіння, вишивання, плетіння. Таким чином, відбувається обмін досвідом та інформацією між поколіннями.

Визначною пам'яткою музею села Городнє є музичний інструмент кіменчє. На цьому інструменті грали лише в цьому селі і на сьогодні залишилася тільки одна людина, яка вміє на ньому грати.

Ще одним з найбільших та багатих на експонати музеїв є червоноармійський. Примітно, що сучасний Кубей (Червоноармійське) – це село, яке є взірцем того, як болгари й гагаузи не тільки вільно спілкуються, а й зберігають власні культури, примножуючи таким чином єдину культуру держави Україна. Музей села розташований в найстарішій частині села, де оселилися перші переселенці з Болгарії, та в найстарішому будинку села. За словами директора музею Сакали Михайла Петровича, будинок, в якому розташований музей, збудовано в 1882 році. Спочатку там розташовувалась адміністрація Кубейської волості, а в румунські часи – жандармерійський пост. У радянські часи приміщення віддали під школу, а в 1989 році – під музей. Так, з 1989 року в цьому приміщенні знаходиться музей імені Дмитра Даниловича Касапа, директора школи, вчителя історії, почесного громадянина села. Саме він почав розбудову музейної справи в селі, але, нажаль, помер. Його товариші продовжили його справу та назвали музей на його ім'я. Сьогодні це один з самих великих болгарських музеїв Одеської області, який налічує 7 залів та 5000 експонатів.

У 2022 році перед музеєм відкрито два монументи: кубейцям – жертвам політичних репресій 1940 – 1941 рр., 1944 – 1954 рр. та жителям села Кубей, померлим від голоду 1946 – 1947 рр.

Іноді в селах може існувати декілька музейних колекцій. Так у селі Червоноармійське створено два музеї: історико-етнографічний музей імені Касапа Дмитра Івановича та Дім-музей «Стара кьшта». Потрібно зазначити, що Дім-музей було утворено місцевим ентузіастом, любителем історії рідного села – Олександром Полибзою. Приміщення для музею Олександр купив за власні кошти. Сам реставрував будинок, збирав старовинні аутентичні речі по всіх болгарських селах та відтворив болгарську хату з тканими килимами та розшитими фіранками. Збирає Олександр одяг, побутові речі, знаряддя праці тощо. Відкриття музею було приурочено до першого фольклорного фестивалю «Кубейски мегдан», який відбувся восени 2018 року.

Любителі історії рідного краю роблять багато для збереження національних традицій, їх популяризації та знайомства з ними всіх, хто цікавиться. Так, Марія Пилипівна Деревенська-Терзі з села Кальчево безкоштовно віддала будинок, збудований її дідом 150 років тому, під музей села. Це найстаріший будинок у селі Кальчево.

Ще один музей з дуже змістовною експозицією, яка розповідає про історію, обряди, традиції та побут болгар, – це етнографічний музей села Зоря «Голямата кьша». Знаходиться територіально в Будинку культури, відкритий 12 червня 2011 р. після реконструкції на кошти СПК «Дружба». За словам директорки музею Ірини Миколаївни всі експонати зроблені в селі та подаровані його мешканцями, деяким з них більше 100 років. У селі стало гарною традицією приводити своїх гостей до музею, знайомити їх зі своєю культурою. Під час пандемії, коли не проводилися екскурсії, записували відеообзори на різні теми («Болгарський одяг», «Жълти пешкири») та викладали їх в місцеву групу.

У 2021 році перед Будинком культури був відкритий монумент на честь 190-річчя заснування села Зоря та монумент на честь перших болгарських родин які заснували село Камчик (Зоря) – 1831.

Більша частина музеїв в селах, де компактно проживають національні меншини, в наші часи існують тільки завдяки вчителям та директорам музеїв і шкіл. Так, в школах розташовані музеї сіл Кирнички, Голиця, Криничне.

Дуже сумна історія музею села Криничне. Як згадувалося вище, музей відкрито в 1971 році, розташовувався в школі. Але в подальшому шкільне приміщення довелося звільнити через недостатню кількість необхідних кабінетів і експонати пролежали в скринях декілька років. Потім під музей виділили частину приміщення сільської пошти, і лише в 1995 році в центрі села надали окрему будівлю, збудовану в 1905 році. Згодом стан будівлі погіршився, і в 2022 році обвалилася стеля. У зв'язку з цим багато експонатів було пошкоджено, а ті, що вдалося врятувати, довелося знов зібрати у скрині. Кристина Василівна Ніколова директорка музею зверталася про допомогу у різні інстанції, але, на жаль, це було безрезультатно. На допомогу прийшла директорка сільської школи, виділивши один кабінет під музей. Зараз, там їде процес облаштування музею. У музеї зберіглося багато рушників з особливою технікою ткацтва, яка притаманна майстриням лише цього села. Кожний рушник унікальний за технікою виконання та візерунками. Майстрині їздили до інших сіл і там їх продавали.

Ще один музей, який також розташований в школі, - це кирничанський. Певний час він розташовувався у сільській бібліотеці в Будинку культури. У 2011 році музей перенесено до школи, а відповідальність за збереження та поповнення експозицій було покладено на вчителя болгарської мови та літератури Куртеву Катерину Костянтинівну. Існування музею стало можливим, завдяки залученню місцевого населення, а особливо школярів, які із задоволенням брали участь у зборі експонатів. Ця традиція зберіглася і сьогодні. Окрім екскурсій, в музеї проводяться уроки болгарської мови та літератури. Етнографічна кімната стала місцем, де збирається для репетицій національний вокальний ансамбль.

У 2014 році в селі Виноградівка Болградського району відсвяткували річницю створення Обласного центру гагаузької культури. Центр відкрито за сприяння посольства Турецької республіки, а також депутатів Одеської обласної ради Юрія Димчогло і Марії Попової. На базі Обласного центру гагаузької культури відкрито музей, який гагаузи відразу почали активно наповнювати різними експонатами. Сьогодні у музеї можна зустріти унікальне національне вбрання, гагаузьку літературу, а також предмети побуту та історії, які передавалися з покоління в покоління в гагаузьких родинах. Безперечно, музей історії та побуту гагаузького народу допомагає гагаузам України зберегти і розвивати свою історію, традиції і мову унікального тюркомовного народу, що проживає на території Одещини.

Одним з яскравих прикладів полікультурності Півдня Бессарабії є село Каракурт Болградської громади. У ньому проживають албанці (48,6%), болгар (18,47%), росіяни (15,11%), гагаузи (11,47%), українці (4,62) молдовани (1,37%) та представники інших національностей. Музейний простір села якнайкраще відображає матеріальну та духовну культуру села і надає важливу інформацію про історію етнічних груп.

У 1998 році в Каракурті відкрився музей при сільській бібліотеці. Фактично даний музей відображає матеріальну культуру села, в якому представлені предмети, документи, фотографії, якими користувалися жителі села з початку заселення і до сучасності. Практично музей відображає історію та культуру албанців, які складають переважну більшість населення. Центральним сюжетом етнографічного музею Каракурта є експозиція присвячена Албанії. Особливе місце в експозиції займає прапор Албанії та скульптура національного героя Скандербєга.

Існує в Каракурті також етнографічна кімната при школі, створена вчителем Кірчевою Наталією Георгіївною. Активну участь у зборі експонатів беруть учні школи та місцеві

жителі. Більшу частину експонатів складають предмети побуту, керамічні вироби, одяг, монети, фотографії, малюнки, які розкривають національний колорит кожної етнічної групи села.

Позитивною тенденцією в розбудові музейної справи та її вдосконаленні в регіоні є робота адміністрацій всіх рівнів. Так, в селі Задунайка Арцизького району (проживають болгари) з ініціативи Одеської обласної державної адміністрації та за активної участі голови сільради М. Волканова 25 жовтня 2008 р. був створений Меморіальний музей ім. Христо Ботева, який став філіалом Одеського літературного музею. В експозиції представлені матеріали з фондів цього музею і дари жителів села.

Експонати розміщено у трьох залах. Перший зал «Переселення» розповідає про поневолення Болгарії Османською імперією і переселення болгарських біженців до сусідніх земель. Другий зал «Життя та творчість Христо Ботева» розповідає про видатного поета-революціонера. У залі представлені твори Ботева, газети, в яких він друкувався, бібліографічна література. Третій зал «Історія села Задунайка» розповідає про виникнення села, його жителів й досягнення.

Висновки. Відвідуючи музеї сіл Південної Бессарабії, ми пізнаємо самотутню культуру різних етнічних груп. Тут можна побачити унікальні ікони кінця XIX ст., народне вбрання початку XIX – XX ст., різноманітні сільськогосподарське знаряддя, багатий посуд, прикраси, тканини, вишивки, документи, фотографії та інші свідчення історії та культури національних меншин краю. У більшості випадків у розташуванні експонатів не спостерігається конкретної концепції чи ідеї. Можна сказати, що в просторі музейної кімнати вони експонуються за принципом використання та призначенням у минулому: в одному кутку згруповано знаряддя праці, в іншому – одяг, у третьому – кераміка, нумізматику, документи, фотографії тощо. Особливе місце в цьому розмаїтті предметів займають речі, виготовлені руками жінки (матері, сестри, дочки) і призначені для прикраси внутрішнього простору оселі. Рушники, гобелени, скатертини, доріжки представлені в тому вигляді, в якому їх колись розміщували господині в інтер'єрі своєї оселі. Якщо раніше такі речі, як ікони та дзеркала, прикрашені пишно вишитими рушниками чи гобеленами були розвішані на стінах, виступали в ролі декору, комфорту чи моди, то сьогодні в невеликих музейних колекціях вони виконують функцію знаків, символів, речей, що несуть певну інформацію і пам'ять. Сьогодні в селах Південної Бессарабії ніхто не займається ткацтвом і вишивкою, навіть все менше людей знають ці техніки і можуть про них розповісти. У зв'язку з цим музейні колекції виявляються чи не єдиним місцем, де можна познайомитися та дізнатися про унікальні старовинні техніки ткацтва та вишивки.

Прагнучи залишити хоч якусь пам'ять для майбутніх поколінь, а також нагадати про себе, люди схвально ставляться до ідеї організації музейних експозицій у школах, будинках культури, окремих будівлях тощо. Керівники музеїв підтримують різноманітні контакти з місцевим населенням, мерією, обласною владою та відповідними культурними центрами. Відвідувачі музеїв – це представники різних соціальних верств і вікових категорій.

Потрібно підкреслити, що в умовах глобалізації проблема збереження архетипів етнічної самоідентифікації набуває особливої актуальності. Розуміючи, яку роль у збереженні історико-культурної спадщини та формуванні національної ідентичності відіграє музейна справа, національні меншини Південної Бессарабії всіляко дбають про свої національні музеї як осередки ідентифікації та просвітництва. Дбаючи про музеї, створюючи нові культурні інституції, вони стали в Україні повноцінними громадянами, зайняли гідні ніші суспільства, але при цьому змогли зберегти свою національну самотутність, культуру та традиції. Усе це стало можливим завдяки єдності та наполегливій праці. Музеї в селах де проживають національні меншини продовжують відігравати надзвичайно важливу роль не тільки у збереженні історичної пам'яті, але й у консолідації етносів в Україні, визначенні їх національної ідентифікації. Важливою місією кожного народу, який проживає на території Південної Бессарабії є репрезентація та поширення в

іншомовному багатокультурному середовищі своїх культурних традицій, створення джерельної бази та формування необхідних умов для проведення наукових досліджень в галузі етнокультури.

Музеї були, є, і залишаться місцями пам'яті, де через предмети минулого осмислюється сьогодення та будується майбутнє.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Дроздов В. Музеї Ізмаїльської області як інструменти формування й поширення радянської офіційної пам'яті в повоєнний період. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: «Історичні науки»*. Вип. 59. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2022. С. 49-59.

Водинчар Е. Музеят като място на културната памет на българите в Бесарабия. В: *Бесарабските българи в постсъветското пространство*. София: «Логис», 2012. С. 166-186.

Водинчар Е., Гергова Я., Казаларска С. Идеалният музей на българския преход. В: *Музеят и обществото на спектакъла*. София: Парадигма, 2016. С. 240-255.

Водинчар Е. Музеят на диаспора в Бесарабия като пространство на взаимодействие с минало. В: *Непознатите. Сборник доклади и статии*. Съст. Зоя Микова, Бехрин Шопова. Пловдив: Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство «Проф. Асен Диамандиев», 2021. С. 211-219.

Муниципальное предприятие Ізмаїльський архів (далі-МПІА). Ф.Р. 470, Оп. 1, Спр. 22, 72 арк.

МПІА Ф.Р. 470, Оп. 1, Спр. 53, 120 арк.

МПІА Ф.Р. 470, Оп. 1, Спр. 59: 123 арк.

Петкова С. Село Трояни, Болградський район, Одеська область: памет за миналото, култура на всекидневието. *Българите от Молдова и Украйна – език, литература, история и образование*. София, 2009. С. 189-194.

Пригарин А.А. Кубей и кубейцы: бит и култура на българите и гагаузите в с.Червоноармейское, Болградски район, Одеська област / А.А. Пригарин, Т.В. Тхоржевская, Т.А. Агафонова, А.И. Ганчев. Одеса: Маяк, 2002. 88 с.

Чийшия: очерки истории и этнографии болгарского села Городнее в Бесарабии / автор. кол. Н.Н. Червенков, А.В. Шабашов, Л.В. Суботин и др. Одесса, 2003. 412 с.

REFERENCES

Droz dov V. (2022). Muzeyi Izmayil's'koyi oblasti yak instrumenty formuvannya ta poshyrennya radyans'koyi ofitsiynoyi pam'yati u pislyavoyennyi period. *Naukovyy visnyk Izmayil's'koho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. Seriya «Istorychni nauky»*. Vip. 59. Izmayil: RVV IDHU. P. 49-59. [in Ukrainian].

Vodinchar E. (2012). Muzeiut kato myasto na kulturnata pamet na bulgarite v Besarabiya. V: *Besarabskite bulgari v post-s'vet-skoto prostranstvo*. Sofiya: «Logis». P. 166-186. [in Bulgarian].

Vodinchar E., Gergova I., Kazalarska S. (2016). Idealniyat muzei na bulgarskiya prekhod. Vupros: Muzeyat i obshtestvoto prisustvat na predstavlenieto. Sofiya: Paradigma. P. 240-255. [in Bulgarian].

Vodinchar E. (2021). Muzeiut na diasporata v Besarabiya kato prostranstvo za vzaimodeistvie s minala. *Vupros: Ne znaete*. Sbornik s dokladi i statii. Sv. Zoya Mikova, Bekhrin Shopova. Plovdiv: Akademiya za muzikalno, tantsovo i izobrazitelno izkustvo «Prof. Asen Diamandiev». P. 211-219. [in Bulgarian].

Munitsypal'ne pidpryyemstvo Izmayil's'kyy arkhiv (dali-MPIA). MPIA F.R. 470, Op. 1, Spr. 22. 72 ark. [in Russian].

MPIA F.R. 470, Op. 1, Spr. 53, 120 ark.

МРІА F.R. 470, Op. 1, Spr. 59: 123 ark.

Petkova S. Selo Troyani, Bolgradski raion, Odeska oblast: memorial za minalto, kultura za vsichki dni. *Bŭlgari ot Moldova i Ukraïna – ezik, literatura, istoriya i obrazovanie*. Sofiya, 2009. P. 189-194. [in Bulgarian].

Prigarin A.A. (2002). Kubeï i Kubeï: bit i kultura na bŭlgarski i gagauzki v s. Chervonoarmeïskoe, Bolgradski raion, Odeska oblast. A. A. Prigarin, T. V. Khorzhevskaya, T. A. Agafonova, A.I. Ganchev. Odesa: Mayak. 88 p. [in Bulgarian].

Chishiya: ocherki, istoriya i etnografiya bolgarskogo sela Gorodneye v Bessarabii (2003). Avtor. kolichestvo N.N. Chervenkov, A.V. Shabashov, L.V. Subotin i drugiye. Odessa. 412 p. [in Russian].

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена музеям сіл Одещини, зокрема Південної Бессарабії, характеристиці їх основних музейних експозицій та фондів. Актуальність дослідження полягає у визначенні ролі музеїв у збереженні історико-культурної спадщини національних меншин в Україні. Визначено, що вирішальну роль у розвитку музейної справи відігравала місцева інтелігенція, а саме працівники сфери освіти. Охарактеризовано умови, в яких виникли та розвивалися перші музеї в селах Ізмаїльської області у 40-60-х рр. ХХ ст. Розглядаючи музеї як місця пам'яті, автор висвітлив процеси їх утворення в селах Каракурт, Виноградівка, Городнє, Червоноармійське, Болград, Суворове, Криничне та визначив їхню роль у конструюванні й поширенні радянської версії минулого Південної Бессарабії. З'ясовано, що в умовах посилення ідеологічного тиску музеї оновлювали експозиції та активізували масово-політичну роботу з населенням, виступаючи інструментами радянської політики в сфері культури. Ідеологічна складова діяльності музеїв простежувалася в тематиці виставок, лекцій та інших заходів, що дозволяло владі використовувати музеї в агітаційно-пропагандистській роботі. Водночас, як свідчать архівні матеріали, поряд з експозиціями пропагандистського спрямування дозволялося розміщувати експонати, які відображали історію та культуру національних меншин краю. Встановлено, що вже в 1950 – 1960-х рр. в болгарських селах Одещини, раніше за села інших етносів, які проживали в області, з'явилися перші народні музеї. Під час вивчення сучасного стану музейної справи автор відвідав деякі музеї сіл Південної Бессарабії і наочно ознайомився з їх експозиціями. Під час дослідження, доведено, що найзмістовнішими та багатими на експозиції є історико-етнографічний музей села Червоноармійське (проживають гагаузи та болгари), історико-краєзнавчий села Городнє (болгари), народний етнографічний музей села Зоря (болгари) та музей села Виноградівка (гагаузи). Дуже цікавими виявилися 2 міні-музея села Жовтневе, в якому проживають різні національності: албанці, молдовани, гагаузи, болгари, українці, представники ромської національності тощо. Визначено провідну роль музеїв у збереженні та популяризації історико-культурної спадщини регіону. Висвітлено основні проблеми музейної галузі на сучасному етапі. Зроблено висновок, що музеї в селах Південної Бессарабії продовжують відігравати надзвичайно важливу роль не тільки у збереженні історичної пам'яті, але й у консолідації національних меншин в Україні, визначенні їх національної ідентифікації. Дбаючи про музеї, створюючи нові культурні інституції, національні меншини в Україні стали повноцінними громадянами, зайняли гідні ніші суспільства, але при цьому змогли зберегти свою національну самобутність, культуру та традиції. Усе це стало можливим завдяки їх єдності та наполегливій праці.

Ключові слова: музеї, Бессарабія, Одеська область, історико-культурна спадщина, національні меншини, гагаузи, болгари, албанці, молдовани, експозиція, музейні фонди.